

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

PECULIARITIES OF THE ADMINISTRATIVE LEGAL STATUS OF THE SUBJECT OF PROVIDING WITH THE RIGHTS OF ADMINISTRATIVE OFFENSES RELATED TO CORRUPTION

Дрофич Ю. В.

Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0003-3956-6303

Iuliia Drofich

PhD,
Associate Professor,
Department of Law,
Alfred Nobel University,
Dnipro, Ukraine

*У статті автором зазначені окремі принципові тези з приводу адміністративно-правового статусу суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Зокрема, визначено, що на сьогодні відсутня однаковість у поглядах вчених-адміністративістів на правовий статус осіб, які приймають участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Автором підтримано тезу про те, що поняття «суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» є ширшим за поняття «учасники провадження». Акцентовано на тому, що найбільш повним і конструктивним є підхід, згідно якого пропонується виокремлювати наступні групи учасників провадження у адміністративних правопорушеннях, пов'язаних з корупцією: 1) за наявністю заінтересованості у результатах вирішення адміністративної справи: а) заінтересовані особи (сторони, треті особи, їхні представники); б) учасники, які не мають заінтересованості у вирішенні справи (свідок, експерт, спеціаліст, перекладач та інші); 2) за роллю у судовому процесі: а) особи, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб); б) особи, які сприяють розгляду справи (свідки, експерти, спеціалісти); в) особи, які обслуговують судовий процес (перекладач, секретар судового засідання, судовий розпорядник). На підставі викладеного, автором обґрунтовано висновок, що сьогодні правовий статус осіб, які беруть участь у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, потребують внесення суттєвих змін до чинної нормативно-правової бази з метою забезпечення рівного правового становища учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення. **Ключові слова:** адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, Кодекс про адміністративні правопорушення, статус, суб'єкт, учасники провадження.*

*In the article, the author states some principle theses regarding the administrative and legal status of subjects of proceedings in cases of administrative offenses related to corruption. In particular, it was determined that today there is no unanimity in the views of administrative scientists on the legal status of persons who take part in proceedings on administrative offenses related to corruption. The author supports the thesis that the concept of «subject of proceedings in cases of administrative offenses related to corruption» is broader than the concept of «participants of the proceedings». It is emphasized that the most complete and constructive approach is the approach, according to which it is proposed to single out the following groups of participants in proceedings in administrative offenses related to corruption: 1) according to the presence of an interest in the results of the resolution of the administrative case: a) interested persons (parties, third parties), their representatives); b) participants who have no interest in solving the case (witness, expert, specialist, translator and others); 2) by role in the legal process: a) persons participating in the case (parties, third parties, representatives of the parties and third parties); b) persons who contribute to the consideration of the case (witnesses, experts, specialists); c) persons serving the court process (interpreter, secretary of the court session, bailiff). On the basis of the above, the author believes that today the legal status of persons involved in cases of administrative offenses related to corruption requires significant changes to the current legal framework in order to ensure an equal legal position of participants in proceedings in cases of administrative offenses offense. **Key words:** administrative liability, administrative offense, Code of Administrative Offences, status, subject, participants in proceedings.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для ефективного притягнення осіб до адміністративної відповідальності потрібна чітка регламентація як етапів провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією, так і адміністративно-правового статусу суб'єктів такого провадження. Проте, поняття та елементи адміністративно-правового статусу суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є суперечливим та проблемним питанням вітчизняної адміністративно-правової науки. Дискусійність цієї проблематики обумовлена перш за все відсутністю одностайності щодо використання понять «учасник провадження» та «суб'єкт провадження», по-друге – недостатньо детальною регламентацією з боку законодавця повноважень окремих суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблемі адміністративно-правового статусу суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення присвятили свої роботи такі вчені, як: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Гаращук, Є. Гетьман, І. Голосніченко, П. Діхтієвський, Р. Калюжний, Л. Коваленко, І. Коліушко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, С. Кузніченко, О. Кузьменко, В. Куйбіда, Є. Курінний, Д. Лук'янець, П. Лютіков, О. Миколенко, В. Мороз, Ю. Оніщик, С. Петков, Г. Писаренко, Д. Приймаченко, В. Развадовський, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, В. Тимошук, А. Школик, І. Шопіна та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Узагальнити основні підходи та визначити особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж підійти до питання аналізу нормативного закріплення процесуального статусу учасників провадження в справах про адміністративні правопорушення, що пов'язані з корупцією, необхідно акцентувати увагу на відсутності одностайності поглядів вчених-адміністративістів щодо осіб, які приймають участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення. Як слушно зазначає В.В. Колпаков, застосовані законодавцем конструкції надали привід для постановки питання про співвідношення понять «суб'єкти провадження у справах про адміністративні правопорушення» і «учасники провадження у справах про адміністративні право-

порушення» [1, с. 407]. Тому в наукових колах цілком об'єктивно склалися різні точки зору щодо їх тлумачення. Прихильники першого підходу вживають термін «учасники провадження» у широкому розумінні, у значенні всієї сукупності (переліку, складу, системи) осіб, які так чи інакше причетні до його здійснення [2, с. 624; 3, с. 31-74]. Протилежну точку зору висловлюють прибічники другого підходу, вважаючи поняття «учасники провадження» вужчим за поняття «суб'єктів», до якого поряд з учасниками (особи, перелічені в гл. 21 КУпАП) варто включати органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення (лідируючі суб'єкти, визначені у III розділі КУпАП) [1, с. 54; 2, с. 345-346].

Враховуючи вищенаведене, на нашу думку, поняття «суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення, що пов'язані з корупцією» є ширшим за поняття «учасники провадження», під учасниками провадження у справах про адміністративні правопорушення слід розуміти визначених гл. 21 КУпАП осіб, які беруть участь у провадженні, а під суб'єктами – осіб, які беруть участь у провадженні, і лідируючих суб'єктів, тобто органи та посадові особи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

С. М. Алфьоров до осіб, які беруть участь у провадженні, відносить: особу, яка притягається до адміністративної відповідальності; потерпілого; законних представників; захисника; свідків; експерта; перекладача [4, с. 155].

Д. М. Бахрах, залежно від ролі і призначення, змісту та обсягу повноважень, форм і методів участі органів (посадових осіб) у справі, розрізняє наступні групи учасників провадження в справах про адміністративні правопорушення: 1) компетентні органи і посадові особи; 2) суб'єкти, що мають особистий інтерес у справі; 3) особи і органи, що сприяють здійсненню провадження у справі про адміністративне правопорушення [5, с. 14-15]. А. І. Берлач, доповнюючи думку попереднього автора, додатково виділяє четверту групу учасників, а саме: громадські організації, трудові колективи тощо [6, с. 184].

На думку О. В. Кузьменко та Т. О. Гуржія усіх суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення можна класифікувати за характером процесуального статусу на три групи: суб'єкти, що вирішують справу; суб'єкти, відносно яких вирішується справа; допоміжні учасники процесу [7, с. 233].

Більш поглибленої позиції, з якою ми цілком погоджуємося та підтримуємо, додержується В. К. Колпаков, який всіх суб'єктів адміністративно-деліктного провадження поділив на шість груп:

1. Компетентні органи і особи, наділені правом на владні дії (акти), що впливають на рух і

долю справи. До них належать суб'єкти, уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення; розглядати справи про адміністративні правопорушення; суб'єкти, які впливають на рух і долю справи, але розглядати справи не уповноважені (прокурор і уповноважена ним особа); які реалізують заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

2. Суб'єкти, що мають особистий інтерес у справі.

3. Суб'єкти, що сприяють встановленню об'єктивної істини шляхом надання компетентним органам відомої їм інформації щодо обставин правопорушення.

4. Суб'єкти, які мають спеціальні знання і залучаються для дослідження з їх використанням практичних даних, що фігурують у справі.

5. Суб'єкти, що засвідчують важливі для встановлення об'єктивної істини факти, дії, обставини.

6. Суб'єкти, що сприяють виконанню постанови по справі [8, с. 146-147].

Конструктивним та найбільш повним вважаємо підхід до класифікації учасників адміністративного провадження, згідно якого І. Б. Коліушко та Р. О. Куйбіда пропонують виокремити наступні групи учасників: 1) за наявністю заінтересованості у результатах вирішення адміністративної справи: а) заінтересовані особи (сторони, треті особи, їхні представники); б) учасники, які не мають заінтересованості у вирішенні справи (свідок, експерт, спеціаліст, перекладач та інші); 2) за роллю у судовому процесі: а) особи, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб); б) особи, які сприяють розгляду справи (свідки, експерти, спеціалісти); в) особи, які обслуговують судовий процес (перекладач, секретар судового засідання, судовий розпорядник) [9, с. 90-91].

Одним із критеріїв поділу учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією є наявність владних повноважень. На підставі цього критерію учасників провадження можна умовно поділити на: 1) учасників, які мають державно-владні повноваження; 2) учасників, які не мають державно-владних повноважень.

До першої групи учасників адміністративного провадження можна зарахувати суб'єктів правозастосування (суб'єктів адміністративної юрисдикції). Це так звані «лідуючі суб'єкти» (Конституція України передбачає рівність усіх суб'єктів права перед законом), які виконують свої функції в чужому інтересі, з метою прийняття законного та обґрунтованого рішення по справі, яка розглядається [10, с. 269]. Тобто суб'єктами адміністративної юрисдикції – є органи публічної адміністрації та їх посадові особи,

які здійснюють адміністративно-юрисдикційну діяльність, пов'язану з вирішенням конкретної справи про адміністративне правопорушення та винесенням відповідного правозастосовного акта [11, с. 155].

Зацікавлений суб'єкт – особа, яка притягається до відповідальності, потерпілий та їх законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники, адвокати). На відміну від суб'єктів першої групи, ніхто з представників цієї групи не користується владними повноваженнями Незацікавлені суб'єкти – особи й органи, які сприяють здійсненню провадження: адвокат, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, поняті тощо [11, с. 158].

До першої групи суб'єктів провадження слід відносити: суддів; прокурорів; уповноважених посадових осіб Національного антикорупційного бюро України; уповноважених посадових осіб Національного агентства з питань запобігання корупції; державних виконавців.

До учасників, що не мають державно-владних повноважень, які в свою чергу поділяються на суб'єктів, які мають або не мають особистої зацікавленості у справі належать: особа, що притягується до адміністративної відповідальності; представник особи, що притягується до адміністративної відповідальності; захисник; свідок; експерт.

Виходячи із положень глави 21 Кодексу про адміністративні правопорушення, особливістю даного виду провадження є відсутність таких осіб, як законних представників, потерпілої особи, перекладача, що безпосередньо пов'язано із специфікою вирішення цієї категорії справ.

Згідно із ст. 269 КУпАП потерпілим є особа, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. Зазначена позиція законодавця наголошує, що потерпілою особою може виступати фізична особа. Однак адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, посягають на державні інтереси, а відтак держава не може вважатися учасником цього адміністративного провадження.

Відповідно до ст. 274 КУпАП законодавчі вимоги до адміністративно-правового статусу перекладача не визначені, проте ч. 2 цієї статті визначає, що перекладач зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і зробити повно й точно доручений йому переклад. Однак суб'єктами корупційних правопорушень виступають громадяни України, а відтак у послугах перекладача не має жодного сенсу.

Серед «лідуючих» суб'єктів провадження у справах, що пов'язані з корупцією слід виокремити суди (суддів), які остаточно встановлюють винність правопорушника та призначають пока-

рання. В цьому процесі можуть приймати участь суди двох інстанцій: 1) районний суд за місцем вчинення правопорушення; 2) Апеляційний суд, в разі оскарження рішення районного суду. Звернення до Верховного Суду як до касаційної інстанції можливий лише в порядку та на підставах визначених Кодексом адміністративного судочинства.

Суди (судді) реалізують свої владні повноваження безпосередньо у процесі адміністративної юрисдикції. Їх адміністративно-юрисдикційна діяльність є правосуддям у справах про адміністративні правопорушення. Це зумовлено тим, що суд не належить до системи органів державного управління, а є гілкою судової влади. Діяльність суду в частині застосування адміністративних покарань не можна вважати виконавчо-розпорядчою діяльністю. Розгляд справ про адміністративні правопорушення у суді і прийняття по них рішень здійснюється у відповідній [12, с. 21].

Відповідно до ст. 250 КУпАП прокурор, заступник прокурора, здійснюючи нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при провадженні в справах про адміністративне правопорушення має право: порушувати провадження в справі про адміністративне правопорушення; знайомитися з матеріалами справи; перевіряти законність дій органів (посадових осіб) при провадженні в справі; брати участь у розгляді справи; заявляти клопотання; давати висновки з питань, що виникають під час розгляду справи; перевіряти правильність застосування відповідними органами (посадовими особами) заходів впливу за адміністративні правопорушення; вносити подання, оскаржувати постанову і рішення по скаргі в справі про адміністративне правопорушення, а також вчиняти інші передбачені законом дії, при провадженні у справах про адміністративні правопорушення, передбачені КУпАП, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою.

Таким чином, згідно із ст. 250 КУпАП прокурор, заступник прокурора, здійснюючи нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при провадженні в справах про адміністративне правопорушення має право порушувати провадження в справі про адміністративне правопорушення шляхом складання протоколу про адміністративне правопорушення та оскаржувати рішення суддів за наявності відповідних підстав.

Процесуальний статус інших лідируючих суб'єктів адміністративного провадження, а саме працівників Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Державної виконавчої служби діючий Кодекс України про адмі-

ністративні правопорушення не визначив, тому зазначені посадові особи у своїй діяльності керуються, крім Конституції України, в переважній більшості випадків, профільними галузевими законодавчими актами та підзаконними нормативно-правовими актами із зазначених питань, зокрема Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», Законом України «Про Національне агентство з питань запобігання корупції», «Про виконавче провадження» тощо.

Головним учасником провадження у справах про адміністративні правопорушення, що пов'язані з корупцією є особа, що притягується до адміністративної відповідальності, процесуальний статус якої визначений ст. 268 КУпАП. У науковій літературі та серед юристів-практиків неодноразово висловлювалась думка, що особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, зокрема й за корупційні правопорушення має право реалізувати своє право на правову допомогу лише на стадії розгляду справи та винесення постанови, в той же час процесуальних повноважень не має на стадії порушення справи про адміністративне правопорушення та адміністративного розслідування. На наш погляд, така позиція законодавця не є вірною, оскільки саме під час складання протоколу про адміністративне правопорушення та розслідування справи формується доказова база, на яку в подальшому спирається суд приймаючи відповідне рішення. Однак на сьогоднішній день законодавцем не враховані пропозиції як теоретиків, так і практичних працівників.

Відповідно до ст. 271 КУпАП у розгляді справи про адміністративне правопорушення можуть брати участь адвокат, інший фахівець у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Ці особи мають право знайомитися з матеріалами справи; заявляти клопотання; за дорученням особи, яка його запросила, від її імені подавати скарги на рішення органу (посадової особи), який розглядає справу, а також мають інші права, передбачені законами України.

Повноваження адвоката на участь у розгляді справи підтверджуються довіреністю на ведення справи, посвідченою нотаріусом або посадовою особою, якій відповідно до закону надано право посвідчувати довіреності, або ордером чи дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором про надання правової допомоги. До ордера обов'язково додається витяг з договору, в якому зазначаються повноваження адвоката або обмеження його прав на вчинення окремих дій як захисника. Витяг засвідчується підписами сторін.

Якщо особа є суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу, у розгляді справи про адміністративне правопорушення може брати участь адвокат, який призначений Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Зазначений адвокат має права, передбачені частиною першою цієї статті та іншими законами.

Повноваження адвоката, призначеного Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, підтверджуються дорученням, що видається Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Стаття 272 КУпАП визначає процесуальний статус свідка, яким може бути викликана кожна особа, про яку є дані, що їй відомі які-небудь обставини, що підлягають установленню по даній справі. На виклик органу (посадової особи), у провадженні якого перебуває справа, свідок зобов'язаний з'явитися в зазначений час, дати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому по справі і відповісти на поставлені запитання. Викривач є свідком у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Викривач має право на збереження конфіденційності інформації стосовно нього під час дачі пояснень по справі.

Процесуальний статус експерта визначений ст. 273 КУпАП. Експерт призначається органом (посадовою особою), у провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі коли виникає потреба в спеціальних знаннях, у тому числі для визначення

розміру майнової шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням, а також суми грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення, які підлягатимуть конфіскації.

Експерт зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і дати об'єктивний висновок у поставлених перед ним питаннях. Експерт має право знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку; з дозволу органу (посадової особи), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, ставити особі, яка притягається до відповідальності, потерпілому, свідкам запитання, що стосуються предмета експертизи; бути присутнім при розгляді справи.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сьогодні правовий статус осіб, які беруть участь у справах про адміністративні правопорушення, що пов'язані з корупцією потребують внесення суттєвих змін до чинної нормативно-правової бази з метою забезпечення рівного правового становища учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема пропонується: 1) внести зміни до статей 268, 271 КУпАП та інших статей гл. 21, розширюючи перелік прав учасників і гарантій їх реалізації; 2) посилити можливості у забезпеченні захисту прав осіб-учасників справи; 3) прийняти Адміністративно-процедурний кодекс України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен. Київ, 2004. 528 с.
2. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ, 2002. 668 с.
3. Тищенко Н. М. Гражданин в административном процессе. Харків, 1998. 192 с.
4. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. Київ, 2011. 216 с.
5. Бахрах Д. Н. Система субъектов советского административного права. *Советское государство и право*. 1986. № 2. С. 23–27.
6. Берлач А. І. Адміністративне право України. Київ, 2005. 472 с.
7. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. Київ, 2007. 416 с.
8. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посібник. Київ, 2008. 256 с.
9. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України. Київ, 2003. 146 с.
10. Основи адміністративного судочинства в Україні: навч. посіб. для юрид. ф-тів та юрид. клінік / за заг. ред. Н. В. Александрової, Р. О. Куйбіди. Київ, 2006. 256 с.
11. Ковалів М. В. Суб'єкти провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Т. 1. С. 153–162.
12. Остапенко О. Деякі питання класифікації учасників адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення, що вчинені у галузі використання природних ресурсів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 782. С. 20–26.

REFERENCES:

1. Kolpakov V. K. (2004). *Administrativno-deliktnyy pravovyy fenomen* [Administrative-delict legal phenomenon]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
2. Averyanov V. B. (2002). *Vkonavcha vlada i administrativne pravo* [Executive power and administrative law]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].

3. Tyshchenko N. M. (1998). Hrazhdany v admynystratyvnom protsesse [A citizen in an administrative process]. Textbook. Kharkiv [in Russian].
4. Alfyorov S. M., Vashchenko S. V., Dolgoplova M. M. & Kupin A. P. (2011). Administratyvne pravo [Administrative Law]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
5. Bachrach D. N. (1986). Systema sub"ektiv sovetskoho admynystratyvnoho prava [The system of subjects of Soviet administrative law]. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo – Soviet state and law*. 2, 23–27 [in Russian].
6. Berlach A. I. (2005). Administratyvne pravo Ukrayiny [Administrative law of Ukraine]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
7. Kuzmenko O. V. & Gurzhii T. O. (2007). Administratyvno-protsesual'ne pravo Ukrayiny [Administrative and procedural law of Ukraine]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
8. Kolpakov V. K. (2008). Administratyvna vidpovidal'nist' [Administrative liability (administrative tort law)]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
9. Administratyvna yustytsiya: yevropeys'kyy dosvid i propozytsiyi dlya Ukrayiny [Administrative justice: European experience and proposals for Ukraine]. (2003). Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
10. Alexandrov N. V. & Kuybida R. O. (2006). Osnovy administratyvnoho sudochynstva v Ukrayini [Basics of administrative proceedings in Ukraine]. Textbook. Kyiv [in Ukrainian].
11. Kovaliv M. V. (2012). Sub"yekty provadzhennya u spravakh pro administratyvni pravoporushennya [Subjects of proceedings in cases of administrative offenses]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*. 1, 153–162 [in Ukrainian].
12. Ostapenko O. (2014). Deyaki pytannya klasyfikatsiyi uchastnykiv administratyvnoho provadzhennya u spravakh pro administratyvni pravoporushennya, shcho vchyneni u haluzi vykorystannya pryrodnykh resursiv Ukrayiny [Some issues of classification of participants in administrative proceedings in cases of administrative offenses committed in the field of use of natural resources of Ukraine]. *Visnyk NU «L'vivs'ka politekhnika». Yurydychni nauky – Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Legal sciences*. 782, 20–26 [in Ukrainian].